

biblioteka **RE:PUBLIKA #3**

GLUVNE ČINI **Aleksandar Ilić**

Za izdavača:
Vladimir Manigoda

Glavni i odgovorni urednik:
Ivan Isailović

Urednik izdanja:
Milomir Gavrilović

Pogovor:
Milomir Gavrilović

Lektura i korektura:
Kontrast izdavaštvo

Dizajn korica:
Slavimir Stojanović Futro

Prelom:
Ivan Isailović

Štampa:
F.U.K. d.o.o. Beograd

Tiraž:
1000

Izdavač:
Kontrast izdavaštvo
Terazije 35, Beograd
info@kontrastizdavastvo.rs
kontrastizdavastvo.rs
www.glif.rs

ALEKSANDAR ILIĆ

GLUVNE ČINI

Priručio:
Milomir Gavrilović

KONTRAST
Beograd, 2023

UVODNA REČ

Posve zanimljiva i na koncu posve tragična istorijska sudbina Aleksandra Ilića je koliko izuzetna toliko i očekivana za srpskog intelektualca koji je rođen krajem devetnaestog veka, odrastao na prelomu stoleća, započeo svoje prve književne korake pred Prvi svetski rat, a potom objavljivao i delovao u međuratnom vremenu. Rano ukazavši na sopstveni književni talenat, Ilić je počeo sa devetnaest godina da objavljuje u domaćim glasilima, dok mu je već sa dvadeset i dve Narodno pozorište u Beogradu izvelo dramu. Učestvovao je u Prvom svetskom ratu kao dobrovoljac, potom se školovao na Sorboni, gde je diplomirao književnost. U međuratnom periodu aktivno je učestvovao u književnom životu i puno i raznoliko objavljivao: dva romana, poeziju, drame, pripovetke, eseje, (književne, filmske i pozorišne) kritike, putopise, novinske članke, kao i, pod pseudonimom *Danubiensis*, nekoliko obimnijih publicističkih spisa, na raznolike teme, pre svega, političke¹. Oprobavši se, poput mnogih njegovih generacijskih ispisnika, u gotovo svim književnim žanrovima, Ilić se najpre istakao kao dramski pisac i dramaturg. U međuratnom periodu njegove drame i dramatisacije su često igrane i dobro primljene, a napisao je i temeljnu studiju o svetskom pozorištu. Nekoliko godina je proveo kao ataše zadužen za štampu pri jugoslovenskom poslanstvu u Beču, nakon čega je bio zaposlenik Ministarstva inostranih dela. Drugi svetski rat je proveo u Beogradu, a sačuvana dokumenta,

¹ Ilić se ipak najpre ostvario kao pripovedač, te je, pored najboljeg njegovog dela, romana *Glavne čini* (1930), ostavio za sobom i dve vredne pripovetke: „Sajuz-broj” (1923) i „Karazemansko” (1938). Ne bi trebalo potceniti ni jedan strogi izbor iz njegove poezije.

kako je to i pri mnogim sličnim biografijama slučaj, ne pružaju potpun uvid u njegove aktivnosti. Poznato je da je radio kao profesor Muzičke akademije i da je, prema njegovom (poratnom) priznanju, mimo njegove volje u beogradskom Narodnom pozorištu izvođena i jedna njegova dramatisacija. Nakon rata je uhapšen od strane komunističke vlasti, budući da je, kao karijerni diplomata starog režima, bio okarakterisan kao pripadnik antirežimske i opozicione političke struje. Izgubivši političke i građanske slobode, osuđen je na prinudni rad. Umro je, što je podatak koji je više decenija ostao nepoznat, u zatvoru u Sremskoj Mitrovici, godinu dana po zatočenju. Nakon toga, njegovo književno delo i njegovo kulturno i istorijsko delanje postaju, pod pritiskom ideološke cenzure novoformiranog komunističkog državnog aparata, deo neželjene i odbačene kulturne baštine.

Istorija recepcije Ilićevog najpoznatijeg dela, romana *Glavne čini*, pratila je biografiju njegovog tvorca. Objavljen 1930. godine, i dočekan sa ne sasvim blagonaklonim reakcijama, nakon rata, poput svog autora, i ovaj roman nestaje iz kulturnog i tradicijskog horizonta koji je striktno i pažljivo oblikovala revolucionarna cenzura. Svojevrsnu rehabilitaciju *Glavne čini*, a sa njima i njihov autor, doživeli su nakon što su urednici Nolitove znamenite biblioteke *Srpska književnost: roman* odlučili da jedan od 50 tomova ove edicije, zamišljene sa namerom da predstavi reprezentativnost i izuzetnost, kao i tradicijsku i evolutivnu utemeljenost srpskog romanopisanja, popuni upravo Ilićevo delo (1982). Međutim, čak i tada, pozorniju čitalačku pažnju ovom romanu uputilo je tek nekoliko revnosnijih književnih istoričara, pre svega, u šire postavljenim analizama posvećenim srpskom međuratnom romanu. Nakon toga se u svakoj generaciji, doduše, našla šačica čitalaca koji su se bavili Ilićevim romanom, međutim, ipak je on dugi niz godina delovao, čak i među posvećenicima, kao jedna od dobro prikrivenih tajni srpske literature, poznata tek onim najupornijima. Tek u poslednje vreme, čini se, stiču se uslovi da *Glavne čini*,

(kao i mnoga druga vredna dela srpskih avangardnih i međuratnih pisaca poput Stanislava Krakova, Ljubomira Micića ili Boška Tokina) konačno dopru do šire publike, što svojim kvalitetom neosporno zaslužuju.

Međutim, da li bi značajnija čitalačka *rehabilitacija* ovog romana, nevezano za njegovu nezavodljivu istorijsku sudbinu, bila opravdana? Da li zaista, ako su već tokovi istorije toliki trud uposlili ne bi li *Gluvne čini* ostale nepročitane, a njihov autor neprepoznat, ovo delo svojim estetskim i umetničkim kvalitetom opravdava pozornost današnjeg čitaoca koji se može, na ovom mestu, možda čak i sa pravom zapitati – zašto nije ovaj roman, kada već ima određene kvalitete, uspeo da osvoji svoj put do publike kao i tolika iz ideoloških ili drugih istorijskih razloga skrajnuta književna dela.

Čini se da odgovor leži upravo u pitanju – šta su to *Gluvne čini*? Da li je to autobiografska fikcija, kazana istorija jednog promašenog čoveka čija potraga za identitetom stalno zaobilazi gotovo svaku mogućnost da se potrebe tog identiteta uopšte i utaje? Da li je to fantastična proza, razapeta između finog rafinmana lirskog pisma i suludih fantazmagoričnih scena, koja kulminira u jednoj od najbolje ispričanih narkotičkih vizija srpske književnosti? Da li je to ljubavni roman, iskaz jednog na momente uspelog Kazanove? Da li je to flanerska proza, niz pariskih i beogradskih skica, koje se ujedno i dopunjuju i suprotstavljaju, šireći pritom metastazu unutrašnjeg nemira glavnog junaka? Nije li ovaj roman ujedno i pustolovni, barem u zamisli, gde avanture glavnog junaka vode ka gotovo fatumskom krahu i nenadnom pročišćenju? Jesu li *Gluvne čini* i društveni roman u kojem oštro pripovedačevo oko ume da se zainteresuje i za socijalne, pa i za političke i ideološke teme? Da li je ovo, povrh svega i uz sve pomenuto, i eksperimentalni roman u kojem se, poput tolikih kratkih romana avangarde, autor poigrava sa segmentima, narativnim tokovima, kretanjima svesti, različitim stilskim

rešenjima, ne zaboravljajući da na momente upregne i stameni realistički, pa čak i naturalistički prikaz? Opet, šta o *Gluvnim činima* govori to što je nastao u trenutku kada avangardni naponi u srpskoj književnosti posustaju, dok se nazire oštra ideologija socijalne literature, uočljiva i na obodima ovog romana? I na kakav način se oblikuje i razrešava sudbina junaka *Gluvnih čini*, koji se ukazuje kao romantičarska figura neispunjenog i zanosom načetog čoveka, na momente porocima ukaljanog ili pročišćenog, a, na koncu, čak i gotovo ispunjenog apsurdnim osećajem nemoći kojim se stidljivo najavljuju i nadolazeće egzistencijalističke poetike?

Ukratko, *Gluvne čini* su sve navedeno, i iako je možda i zbog takvog galimatijasa piščevih htenja ovaj roman i umeo da odbije ranije čitaoce, upravo u toj haotičkoj zamisli prema kojoj je sastavljen i leži njegova nemala poetska snaga, koja je u ovom i u svakom drugom vremenu književnom delu jedina potrebna preporuka.

Milomir Gavrilović

Gluvne čini

Prvi put objavljeno: 1930.

Mnogopoštovanom gospodinu Bogoljubu Jeftiću

Aleksandar Ilić

Mračno!...

A prozori se podvukli ispod noći, kao ispod jorgana – pa ipak sve zrači. Bdi! – Mračno. Sobni zidovi čas se šire, čas sužavaju – ne, to ja dišem.

I noć!...

Ne, to nije noć! To ja ležim na dno nekog ogromnog, sklopljenog oka, uprtog nebu. A kroz njegove kapke prodire vitriolska svetlost: Noć!... I ona me čas budi, čas uspavljuje: odvezuje od života, od disanja.

I nebo!...

Ne, nije to nebo. To sam ja na dnu mora. I nazirem, osvetljenu suncem zelenu površinu pučine, obasjan nekim dalekim, smrklim vazduhom i suncem. Ne smem da dišem. To ne bi bilo disanje, već udisanje kroz nos i na usta nekih dugih i ljigavih pipaka nevidljivih polipa... Nevrastenija? Ne znam. Al gadno.

I procvetali voćnjak, koji se vidi iz moje sobe!...

Ne, to nije procvetali voćnjak. Ne, to nisu od mirisa krošnji očvršli bokori oblačića. To je slast snova, slast – samo da udanem. Ali, ja imam groznicu. I da ona prođe trebalo bi da na dušak ispijem noć – da je ispijem odjednom, kao moju zbunjenost. A glavobolja stegla, gricka kičmu i... Gadno.

Moja soba: kao da sam u neosvetljenom a pregrejanom vagonu. U polubudnoći. A zauktan nečim fantomskim, strmoglavljuje se voz kroz tunele, neke duboke, zagušljive tunele... Tek pokatkad blesnu polja sa rascvetalim vazduhom. Pa opet mrak. Treba da ustanem, da se rasvestim, ispljuskam vodom. Nevrastenija? Ne znam, al gadno.

Izdížem se i oslonjen na laktove gledam kroz prozor. Kao da ću tamo videti ko sam ja i šta mi je...

A u drugom krevetu moja bolja polovina. Moja druga žena. Danju mi čuti zvocanjem, jer smo u smrtnoj zavadi, a noću hrkuckanjem. Dakle, ja sam što se kaže, oženjen čovek, sređen čovek. Lepa je. Procvetalo meso. Gde je taj čovek što je pokraj žene – a ova ovde dovde mi je...

U zavadi smo. Kad dođem kući iz kancelarije, ona je već ručala. I ja se služim sam, podgrevam jelo, postavljam sto, i trudim se da što manje isprljam tanjir, jer ona u zavadi ne pere. Trudim se da ne lupam nožem i viljuškom – jer ja sam, zbilja, nezgrapan čovek. A zatim, ona je sa mojim sinčićem legla posle ručka „da se odmori”. Kad god smo u zavadi, ona se odmara i odvaja dete od mene: kažnjava me mojom jedinom ljubavi. Tad mi čak ni mačak ispod šporeta ne prilazi da izmijnauče zalogaj. Žmirkanjem me prezire, a predenjem sažaljeva.

To je moj dnevni život. Uvek sam nešto neraspoložen i nešto težak. A to me čini u kancelariji nezgrapnim. Svi misle da sam birokrata i formalist. Međutim, ja ne učestvujem u radu umom, već samo okom. Ono opaža, ono kritikuje, menja, odbacuje. I zato uvek primećujem formalnost, pošto to moje oko jedino i vidi.

To je moj dnevni život. Šta je on? To je... To je jesti podgrejana jela iz rasparenih tanjira, rasparenim viljuškama, noževima, kašikama. Moj život, to je kao i kuća u kojoj stanujem. To je soba i kujna, soba i kujna, soba i kujna – od sokaka pa sve do dna avlije. Au sredini, kao usahnuo vodoskok – pomijara. Sav moral stvoren je u Beogradu u tim stanovima od sobe i kujne. Moja avlija – to je moje javno mnjenje. Najotmenije sedi sa sokaka. To je uvek čupava frizerka Smiljka, sa svoje dve kćeri... Starija, crna i krezuba, Bela uvek je nešto u šumi, ili sa sulundarom kod đubreta. A mlađu, Ljupče, majka posle ručka napuderiše, metne joj belu vlasulju, obuče u svilenu, ružičastu bluzu, i posadi kraj prozora. Ko svilena bombona. Na zaljubljivanje đacima i vojnicima, a na udaju trgovcu, koji će da je meri na metar. Do njih soba i kujna. U kujni stanuje baba Anka žandarka i njen muž, narednik Mija, sa jednom

belom trepavicom i plavim okom. U kvartu svi drhte od njega, a kući on od „baba-Anke Džandarke”. A u njihovoj sobi potkirajdžija, glumac, Hacıć... Grokću mu u sobi deseterci neke uloge, i nad pomijarom trepte, ko muve pri žezi:

„Bili ste učtiviji, Silvio”...

Pa opet soba i kujna, soba i kujna...

Otmeniji deo kirajdžija izlazi predveče, kad dođe iz trikotaže i klanice, na sokak. Svi posedaju po trotoaru, oko električne bandere. Prsluci su im raskopčani, a rukavi od košulja zasukani. Hlade se. Hlade se, provetravaju sedeći i – razgovaraju. O čemu? Valjda neće o groficama, već o mojoj ženi, Francuskinji, kako pere u lavoru rublje, kako ne rani mačku. A ja... Za mene vele:

– Prošao je sveta: on je častan čovek.

A praktikant završuje, bacajući pikavac:

– On je persona individue.

I tad bi se pojavljivala, kao na sceni kakve lakrdije Čiča-Ilije, glumca, ćopava Tinka, prodavačica cveća na groblju, noseći mog mačka. Opet ga uhvatila u krađi. Pojeo joj je mačor parče džigerice i fišek presovanih čvaraka, kupljenih čak sa klanice. Obraća se baba-Anki:

– Eto, dovela sam lopova da ga gospodin narednik uhapsi. Ne mogu više da ga trpim. Ubiću ga, pa ću da odgovaram.

Pusti ga, Tinka – moli Anka žandarka. – Pusti mačora, jer on ima devet duša. Pusti ga, bolna ne bila. A džigerici kaži: „Abe di ere”...

– Pa što ona Francuskinja ne rani mačora, već mi pojede mrs za celu nedelju?

– More, ni muža ne rani. Pusti ga, Tinka, bolan..

A žene čiji su muževi na radu još odmah posle ručka i crne kafe zasednu po ćoškovima i zvire kroz plot u tuđu avliju. Samo ona debela peglerka, što na tavanu stanuje, leži kad nema rada ispod osušene kruške. Zadiгла je bele štirikane suknje – njen rad i njena čistota – preko kolena a glavu pokrila šamijom. Bolesna je.

Žile na nogama se ukvržile i pukle. Sad ih leči. Zasipala ih plavom galicom, pa ništa. Oblagala ih kuvanim glistama u zejtinu, ali taj joj je melem samo skinuo kožu i meso. Sad žive rane maže gasom a potom suši sunčanjem. Na koži, koja se obnavlja, sagoreloj od sunca, puno crnih tačaka, za koje misli da su bakterije. Zove decu, jer nijedna ugledna i bolja žena iz avlije neće da joj dođe, i pokazuje te tačke:

– Eto, to crno, to su – pocrkali – doktorski crvi.

Leži tamo po ceo dan i gleda u moj prozor.

A ja kad dođem kući, što od pregladnelosti i umora, i gledajući vešerku kroz prozor kako me posmatra i očekuje svađu između mene i moje žene, a što razdražen od žege, odjednom osećam gađenje. To se gađenje jača čim pogledam zakorelo jelo od podgrevanja. I, odjednom glavobolja i stid. Neka želja za osvetom duboko me obuhvata i pojačava glavobolju, nervozu i ljutinu. Sav sam obuzet besom i uvređenošću. Ostavljam sve, idem, bežim. A napolju sunce, letnje žarko sunce ubrizgava mi usijale žmarce, i poliva vrućinom, od koje se koža skida, i ja se osećam sav u ranama. Peče. Glavobolja. I ja sve više i brže grabim, sve žustrije, da pobegnem od svega, da pobegnem od samog sebe. I moj unezveren i žustar hod zvoni po belo usijanoj kaldrimi. Zvoni sitno, jetko. Zvoni, kao da mi odjekuju misli – sitnina pri kraju meseca?... Nije. To je kao da izleću varnice ispod mojih nogu – zapaljene iskre očajanja, koje ne izražavam drukše već prebrzim hodom.

Moj hod? To su izazivane a nezapaljene iskre očajanja koje me suše, kao u neku trud, koja se nikako ne može da zapali: udari su suviše brzi i sitni.

Moj hod? Od njega izleću varnice i gase <se> od snopova sunca... Nije ni to.

Moj hod, to je razbijanje sebe, gaženje samog sebe – to je istezanje zamršenih, ukupčanih živaca. I hod sve brži, sve oštrije

i – što da ne kažem? Kao da hoću da razmrskam svoj očaj, da razbijem svoje misli, glavobolju, da razdruzgam sve ono u meni što... Gadim se. Nevrastenija? Ne znam. Al...

A iznenadna potreba da potrčim ulicom? To je da raznesem sebe, da razbacam sebe. Da besnom jurnjavom skinem sa svojih očiju skramu koja se hvata od usijane žuči. Da ponovo nađem svoj trag, svoje stope, koje su me vodile budućnosti. Jer nije strašna propala prošlost, već propala budućnost. Svaki moj pogled koji se kreći, to je u isti mah usijana stršljenova žaoka koja se zabada u julsko treptanje sunca, u suhe pore razgrudvane i presahle zemlje: da uđem u srce zemlje, u zenicu dana; da se nađem! Žednim od gađenja, ali se ne mogu i ne smem da zaustavim u trčanju. Ne sme na putu da me zaustavi zalazak sunca.

Ne! To ne zalazi sunce. To sam ja u nekom mesečarskom sumračanju. To se dan od sagorelosti moga bola tavnii, to se ja vraćam svojoj praumrlosti – samom sebi iz preistorijskog, kamenog doba. Tako je sad iz istog geološkog perioda obojen sumrak sunca, Topčidersko Brdo, Sava, Bežanija. I mene obuhvata jeza od ovog oživljavanja reptilijskog doba. Sve se pocepalo. Svaka se pocepanost udvojila. Kao da je pomračenje sunca, kao da mesec osvetljava sunce, a senke se odbijaju i padaju po vazduhu...

Ne, nije ni to. To zalazi letnji dan, a ja nisam primetio. To se trepet zgusnuo, zgužvao i pretvorio u mrak po drveću, a to zove-mo krošnje, polegao po žutoj zemlji – a mi velimo žuta trava. A trepet po brežuljcima posustao od umora, kao i ja, i pretvorio se u šanac, uvalu, rov. Ako mene neko gleda sa Banovog Brda misleći da sam neka senka ili žbun... A onaj najčudnovatiji vazduh, neudisan, što se još zorom uzdigao, zgusnuo i poplavio, zove se nebo. Sad ga para, raspleta sa razboja, sa čunkom u ruci, koji klizi po Savi, žicu po žicu, sunce koje je zaselo, kao kraj razboja, po rubu Bežanije.

Sve – Bog, ljudi, kao da odišu od umora opustivši se. Sve je opet bez tajne začeca i stvaranja. Predmirje venjenja.

Samo još ja. U nekom naporu protiv nečeg čemu se ne može doleteti. Bukte živci, pobelele oči, u naporu protiv nečega, od čega se ledi, trne, a kičma usijana. Nevrastenija? Ludilo?... Ne, to je kao preko table neba kad bi teli da obrišemo sunce. I u nekom zapaljenju vidimo da smo uhvatili globus. U jednoj ruci južni, u drugoj severni pol, kao sunđer – još samo da prevučemo preko nebesne table. I tada odjednom počele bi da padaju žice po kojima ljudi hode i tvore po zemlji. Tada bi sagorele one žice, koje uvek u sumrak povlače za sobom sunce, kao da ih uvija u klupče, a nas u san. Tada bi bili svi posuvraćeni, zaošinuti ko lutke na žici sa prebijenom kičmom, mrtvim beonjačama i mesečarskim kolutovima – kao ja. Tada bi ova teška letargija, konvulzija procvetala u mesnato tropsko, bodljikavo bilje puno sluzi i puno žeđi, obavijeno zmijama, salamanderima, gušterovima, žabama. Tada bi... Ne, to nije nigde zabeleženo. Ne, to nije nigde proosećano. Ne, to nije nigde doživljeno. Ne!... nijedan zrak prvosutonskog mesečevog srpa to nije otpsalmio violininim žicama. Ne. Ne. A grudi, a mozak, a oči... Pognuti još više glavu, stegnuti još jače srce, ubrzati hod. Pobeći. Zavitlati se. Razbiti.

Šuma. Kao jutrom što se senka drveta rađa na zapadu, a predveče na istoku, tako i meni očaj donosi dobrotu, a jetkost mir.

Ali već sam ušao u šumu. Šuma zelena, čarobna, nestvarna – kao kad sam je detetom gledao kroz zeleno, crveno, žuto staklo. Oči mi se otklapaju i zaklapaju, kao kad se otvara i zatvara raznobojna električna svetlost u pećini sa šumovitim stalaktitima.

A zelenilo uranjeno senkama i zadojeno svežinom sa vetrićem češka lišće. I od tog moja dobrota se budi i zapitkuje. I vidim kako sam polučovek, poluličnost – polutan, iako sam sa jednom polovinom u šumi a sa drugom, boljom, kod kuće i u crkvenu knjigu venčanih.

Ko sam ja? – pita korak, koji ide kao po palubi za vreme bure? Umor? Ne, samo više ne mogu da gledam kroz naočare. Skidam ih. Dobrota me obuhvata. Dobrota. Šta je to? To je kao kad se u jednom momentu preživljuje detinjstvo, dečaštvo, mladost, a već se nalazimo u vereništvu, već ženjeni već snažni, a u isti mah smo starci pred smrću. I tad sve razumem. Tad razumem da od mene nema boljeg, ali da je u meni sav ljudski gad. Tad razumem... I onog testeraša-Makedonca, što su ga još jutros izbacili iz avlije. Znam zašto su mu balava usta uvek otvorena, pogled raskrečen, blesav. To je on sa sebe skinuo masku hajduka, a zadržao masku ubijanog <od> bede, koju je krio po Debru i Tetovu. To je on došao u Beograd da radom i glađu otkupi sve ono strašno sa sebe. Blagosloven da si! Blagosloven. Blagosloven da si u snu po beogradskim podrumima i tavanima. A tu? Tu je suhota. Blagosloven tvoj svakidašnji kruh, jer sad jedeš svakog dana: mekota... Ali mu stenice ispiju više krvi no što mu je dala hrana. Razumem njegov razrok pogled, ispucale usne, suhe zube. Ta blesavost je prethodnost pitomosti i dobrote. Razumem. Razumem i onog dečka bez oca i majke. Ratno siročće. Sad je kod tetke, matore udavače. Ona bi sitosti radi da se uda. Pričekuje narodne poslanike kod „Šiška”, „Pariza”, pred Skupštinom. Učtivim rečima i nametljivim očima bogoradi. A kad dođe na ručak, koji je kuvao onaj dečak, gladna i sa opalim belilom po suhom licu, kao kreč sa zida seoske čatmare, gladna, udešavajući u gužvarama kosu, zapitkuje ga: „Šta kaže za mene bakalin?” – „Je li rekao furundžija da sam lepa?” – „Jesi li kazao da smo iz otmene familije?”

Do pijanstva pohotne oblapornosti najela bi se i napila. Zaspala bi sa zapaljenom cigaretom. Tad bi dečko dovodio drugove. Hvalio bi tetku. Uzdiže joj lepotu. I naglo hvata i diže suknje, kričeći: „Vidite kako je bela, pa debela, pa lepa. Ajde, ko oče!”... A venus se budi i smeška sano i ponosito, uz promukli vrisak nekadašnjeg stida. I muke oko penzije, i kupovanje drva na kilo i

hleb na četvrt i obojene usne i prljavo rublje... sve, sve je to raspao očaj, trulo ludilo. Razumem. Razumem sve.

Razumem i onu otmenu damu, cvet najboljeg beogradskog društva. Svi smo sebični, samo je ona najoduševljeniji član dobrotvornih društva i ustanova. Ona ne moli da se udeli za sirotinju, ona ne traži milostinju – ona otima. I svi prilažu, i svi-ma je milo kad im ona prosto otme prilog. I sve što pokupi nosi majci, koja sedi iza groblja u jednoj šumi. Za nju se stidi kći, da je u istoj kući pred mužem i poslugom, gostima. Najzad tako je i bolje. Majka nikad nije bolje živela. Sve joj priloge za sirotinju donosi. Stara ih prodaje, priča i uzdiže u komšiluku svoju prebogato udatu kćer: „Samo jedanput obuče, pa joj dosta.” I sve prodato dele... Razumem. I to je ludilo. Kako je teško otimati, kako je teško lagati.

– Ko sam ja? – pita nešto. Ali ko sluša zadubljen u svoje misli kucanje sata u cepu. Kad su pred očima sunce, nebo, zvezde – ko gleda u lampu. Ali odnekud stvori se preda mnoom moj zadihani prijatelj.

– Gde ste, boga vam?... Eh, što nas ima lepog sveta. Noge joj sve u kvrc-kvrc stilu. Ko da igra valenciju sa drvećem. A nos joj prćast. Ima gde da obesite umorne usne... Ajdete...

– ...

– Ajdete! Dokle će da mislite na ženu. Napred. Samo naoštrite pogled.

Od idealizma se zaglupljuje, kao i od alkohola. Žrtve idealizma zovu se učtivo intelektualni radenici, a žrtve alkohola pijanice. Dakle, braća smo. Ali dok je moj prijatelj – i još oženjen! – govorio, ja sam ćutao, jer sam pao u još gluplju zatupelost od koje se teško trezni. To duševno stanje znaju, sem mene, još samo vrlo dobro statističari i... ali po Zakonu o činovnicima ne smem da kažem.

– Šta je? Šta ste se ušukrutili? E, tako nam treba kad hoće da se ženimo...